

POSTANOWIENIE

25 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 25 października 2023 r. w Warszawie
zażalenia A. spółki jawnej w G.

na wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku

z 9 listopada 2022 r., III Ca 399/22,

w sprawie z powództwa A. spółki jawnej w G.

przeciwko P.C.

o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego do orzeczenia
kończącego postępowanie w sprawie.**

(K.L.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 9 listopada 2022 roku Sąd Okręgowy w Gdańsku, na skutek apelacji pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego Gdańsk - Północ w Gdańsku z 16 lutego 2022 r. i zażalenia powódki na zawarte w punkcie 2. tego wyroku rozstrzygnięcie o kosztach postępowania, na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił w całości zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu Gdańsk - Północ w Gdańsku, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Sąd Okręgowy za bezzasadne uznał uwzględnione przez Sąd pierwszej instancji żądanie główne pozwu, tj. żądanie zapłaty, i wskazał na konieczność

oceny przez Sąd pierwszej instancji żądania ewentualnego, które obejmowało żądanie uznania za bezskuteczną wobec powódki umowy cesji z [...] 2017 r. w zakresie zwolnienia pozwanej z obowiązku zapłaty na rzecz dłużnika powódki A. sp. z o.o. w G. części ceny nieruchomości w kwocie [...] celem ochrony wierzytelności powódki stwierdzonej wskazywanym przez nią tytułem wykonawczym oraz umowy sprzedaży nieruchomości z [...] 2017 r. i umowy o ustanowieniu na rzecz pozwanej hipoteki umownej do kwoty [...] zł z [...] 2015 r. celem ochrony wierzytelności powódki stwierdzonej tym tytułem wykonawczym.

W zażaleniu na powyższe rozstrzygnięcie powódka wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i jego zmianę przez oddalenie apelacji, ewentualnie uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji oraz zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania zażaleniowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Zarzuciła naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez uchylenie w całości wyroku Sądu Rejonowego Gdańsk-Północ w Gdańsku w następstwie błędnego przyjęcia, że Sąd ten nie rozpoznał istoty sprawy co do żądań ewentualnych, w sytuacji gdy: 1) Sąd pierwszej instancji, uznając za zasadne żądanie główne pozwu, nie dokonuje oceny żądań ewentualnych pozwu; a Sąd pierwszej instancji ograniczył rozprawę i tym samym wyrok do żądania głównego; 2) (a w takiej sytuacji) brak oceny o żądaniach ewentualnych pozwu nie stanowi nierozpoznania istoty sprawy i nie daje podstaw do uchylenia wyroku, 3) dokonując odmiennej oceny co do zasadności żądania głównego, Sąd drugiej instancji orzeka o nim merytorycznie, gdzie w niniejszym przypadku nietrafna jest ocena Sądu drugiej instancji odmawiająca zasadności żądania głównego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W postępowaniu wywołanym wniesieniem zażalenia, uregulowanego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., Sąd Najwyższy bada jedynie, czy sąd drugiej instancji prawidłowo przyjął, że zachodzi jedna z przyczyn uzasadniająca uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, objętych art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Rozpoznanie zażalenia nie zmierza do oceny zasadności żądania pozwu, ani apelacji, czy też merytorycznego stanowiska prawnego sądu drugiej

instancji. Dokonywana kontrola ma charakter formalny. Zakres kontroli w postępowaniu zażaleniowym obejmuje więc zbadanie, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował przyczynę uzasadniającą wydanie orzeczenia kasatoryjnego i czy jego merytoryczne stanowisko uprawniało do podjęcia takiej decyzji procesowej.

Kognicją Sądu Najwyższego w niniejszym postępowaniu nie jest więc objęta trafność dokonanej przez Sąd drugiej instancji oceny dotyczącej zasadności żądania głównego pozwu. Argumentacja skarżącej dotycząca tego zagadnienia nie mogła być w konsekwencji skuteczna i przekonywać o zasadności zażalenia.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości, że żądanie ewentualne jest formułowane jedynie na wypadek nieuwzględnienia przez sąd żądania głównego, co ma w szczególności ten skutek, iż jeżeli żądanie główne okaże się uzasadnione, rozpoznanie żądania ewentualnego staje się bezprzedmiotowe i sąd w ogóle o nim nie orzeka (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 18 października 2013 r., III CZP 58/13, OSNC 2014, Nr 6, poz. 62 i powołane tam wcześniejsze orzecznictwo, wyroki Sądu Najwyższego z 21 października 2016 r., IV CSK 835/15, nie publ., z 18 stycznia 2017 r., V CSK 198/16, nie publ., z 7 marca 2017 r., II CSK 349/16, OSNC 2018, Nr 1, poz. 9 i z d 6 czerwca 2018 r., III CSK 403/16, nie publ., postanowienia Sądu Najwyższego z 4 października 2012 r., I CSK 100/12, nie publ. i z 28 sierpnia 2019 r., IV CZ 38/19, nie publ.). Jeżeli zaś w pierwszej instancji żądanie główne zostało uwzględnione, a sąd drugiej instancji oddala je w całości albo w części, nie może samodzielnie przystąpić do rozpoznania i rozstrzygnięcia żądania ewentualnego, lecz żądanie to, wchodzące w miejsce żądania głównego, ma obowiązek rozpoznać sąd pierwszej instancji (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 sierpnia 2010 r., IV CSK 53/10, nie publ., z dnia 21 października 2016 r. IV CSK 835/15, z dnia 7 marca 2017 r., II CSK 349/16).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie przesądzono jednolicie, jakiego rodzaju decyzję procesową winien podjąć Sąd drugiej instancji rozpoznając apelację od wyroku uwzględniającego powództwo główne, gdy uznaje je za niezasadne. Wyrażono w tym przedmiocie stanowisko, że w takim wypadku

zachodzą podstawy do uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Na poparcie tego poglądu wskazano w szczególności, że orzeczenie o istocie sprawy w odniesieniu do roszczenia głównego i ewentualnego, w sytuacji gdy roszczenie główne nie zasługuje na uwzględnienie, polega na rozstrzygnięciu o roszczeniu ewentualnym i oddaleniu powództwa w zakresie roszczenia głównego. Ze względu na konstrukcyjno-prawną więź pomiędzy tymi roszczeniami, gdy nie zasługuje na uwzględnienie roszczenie główne, nie ma podstaw do uznania, że jeżeli sąd pierwszej instancji uwzględnił powództwo główne, to w postępowaniu apelacyjnym sąd odwoławczy uznając, że roszczenie główne nie zasługuje na uwzględnienie, po przeprowadzeniu ewentualnie uzupełniającego postępowania dowodowego, zmienia wyrok sądu pierwszej instancji i oddala powództwo główne, gdyż w takim wypadku rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji należałoby traktować jako wyrok częściowy. Takiemu zaś uznaniu sprzeciwia się konstrukcja roszczenia ewentualnego oraz art. 317 k.p.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 sierpnia 2022 r., III CZ 209/22, niepubl.).

W uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z 9 listopada 2021 r., III CZP 70/20 (OSNC 2022, nr 5, poz. 50) wskazano natomiast, że wewnątrzprocesowa zależność między rozstrzygnięciem o żądaniu głównym (zasadniczym) a rozstrzygnięciem o żądaniu ewentualnym, czyni celowym, aby sąd najpierw rozstrzygnął wyrokiem częściowym o żądaniu głównym (art. 317 § 1 k.p.c.), a dopiero po uprawomocnieniu się tego wyroku, jeśli oddalił nim żądanie główne, rozstrzygnął wyrokiem końcowym o żądaniu ewentualnym, jeśli bowiem sąd uwzględnia żądanie główne, to rozstrzygnięcie o żądaniu ewentualnym jest bezprzedmiotowe a nawet niedopuszczalne.

W sprawach dotyczących żądań kredytobiorców dotyczących kredytów indeksowanych i denominowanych wywodzonych z abuzywności postanowień umownych wyrażono zapatrywanie, że uznanie za niezasadne roszczenia głównego uwzględnionego przez sąd pierwszej instancji obliguje sąd odwoławczy do merytorycznego rozstrzygnięcia przez ten sąd o żądaniu głównym, dopiero bowiem prawomocne rozstrzygnięcie w tym przedmiocie rodzić będzie obowiązek Sądu pierwszej instancji rozstrzygnięcia o żądaniu ewentualnym. W takich

wypadkach, rozpoznanie żądania ewentualnego - do którego właściwy byłby wyłącznie Sąd pierwszej - byłoby przedwczesne tak długo, jak istnieje możliwość poddania kontroli kasacyjnej merytorycznego rozstrzygnięcia o roszczeniu głównym przez sąd odwoławczy (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 28 lutego 2023 r., III CZ 371/22, niepubl. i z 13 kwietnia 2023 r., III CZ 471/22, niepubl.).

W okolicznościach niniejszej sprawy kumulacja żądań pozwu dotyczy roszczeń opartych na odmiennych podstawach prawnych i wywodzonych z różnych okoliczności faktycznych. Sąd Apelacyjny zasadnie przyjął w konsekwencji, że nie mógł po raz pierwszy orzekać o roszczeniach ewentualnych. W tych okolicznościach czynienie przez Sąd Apelacyjny niezbędnych ustaleń faktycznych oraz ocen prawnych dotyczących tych roszczeń po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym prowadziłoby do rozpoznania istoty sprawy w tym zakresie wyłącznie przez Sąd drugiej instancji, naruszenia w ten sposób konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności postępowania i uniemożliwienia realizacji kontrolnej funkcji postępowania apelacyjnego. Skarżący zasadnie jednak podnosi, że dokonana przez Sąd drugiej instancji ocena zasadności żądania głównego powinna znajdować wyraz w reformatoryjnym rozstrzygnięciu tego Sądu dotyczącym tego właśnie żądania, które dopiero zaktualizuje obowiązek rozpoznania roszczenia ewentualnego.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

(K.L.)

[ms]

